

RAPPORT VAN DE
STAATSCOMMISSIE
DEMOGRAFISCHE
ONTWIKKELINGEN
2050

Gematigde groei - presentatie voor *NISZ / NGSZ*

12 juni 2024

Daniël van Vuuren

Opdracht aan de staatscommissie

“... advies uit te brengen over scenario's, beleidsopties en handelingsperspectieven van de regering

in relatie tot de maatschappelijke gevolgen van de demografische ontwikkelingen, in het bijzonder van vergrijzing en migratie,

tot ten minste 2050 tegen de achtergrond van de brede welvaartsbenadering.”

Bijdrage van de commissie

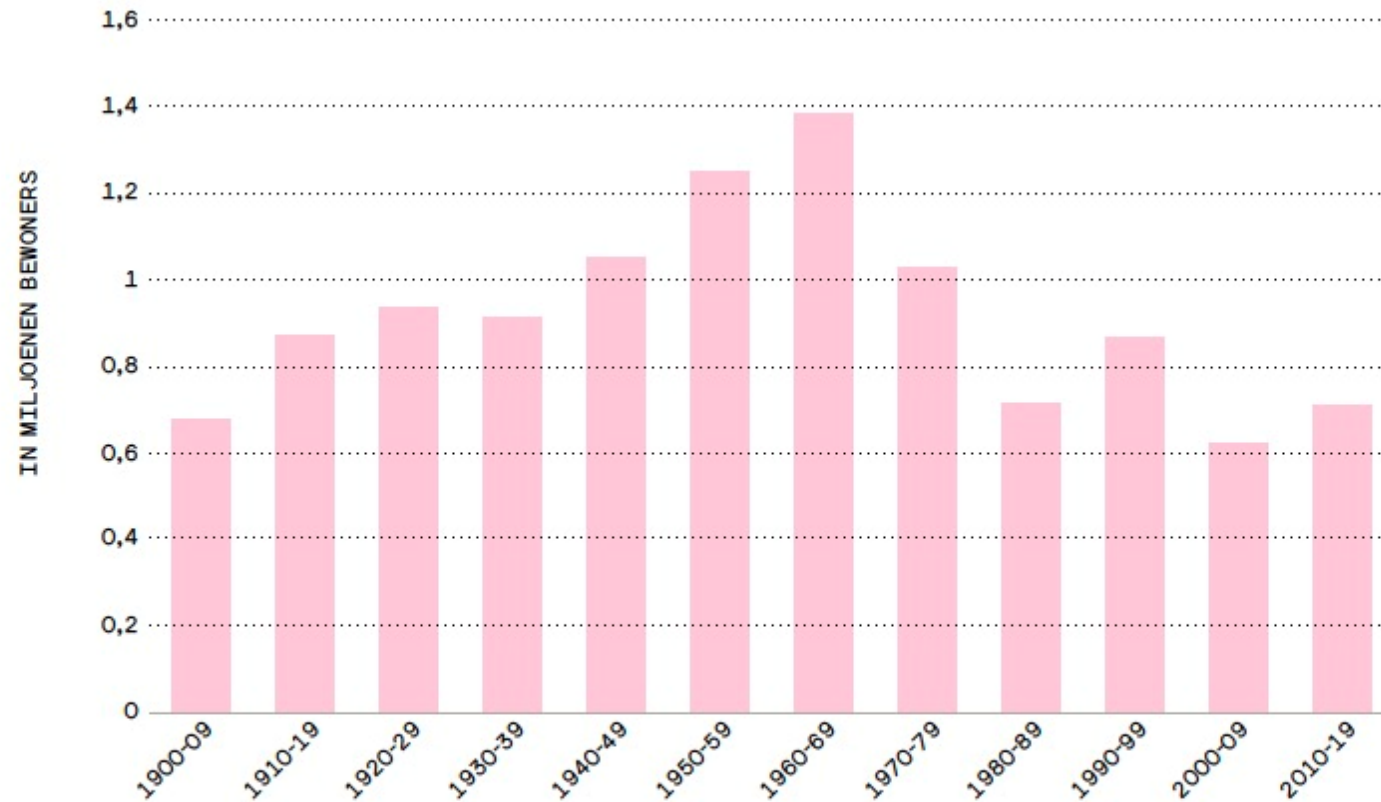
- Overzicht demografische ontwikkelingen en mogelijke effecten
- Focus op lange termijn
- Specifieke impact op ruimte, economie, publieke voorzieningen, sociale cohesie
- Denken over 'grip' op migratie

Waar gaan we het over hebben?

- I. Het demografische perspectief
- II. Analyse economie, arbeid en sociale zekerheid
- III. Handelingsperspectieven

I – Het demografische perspectief: drukker, grijzer en diverser

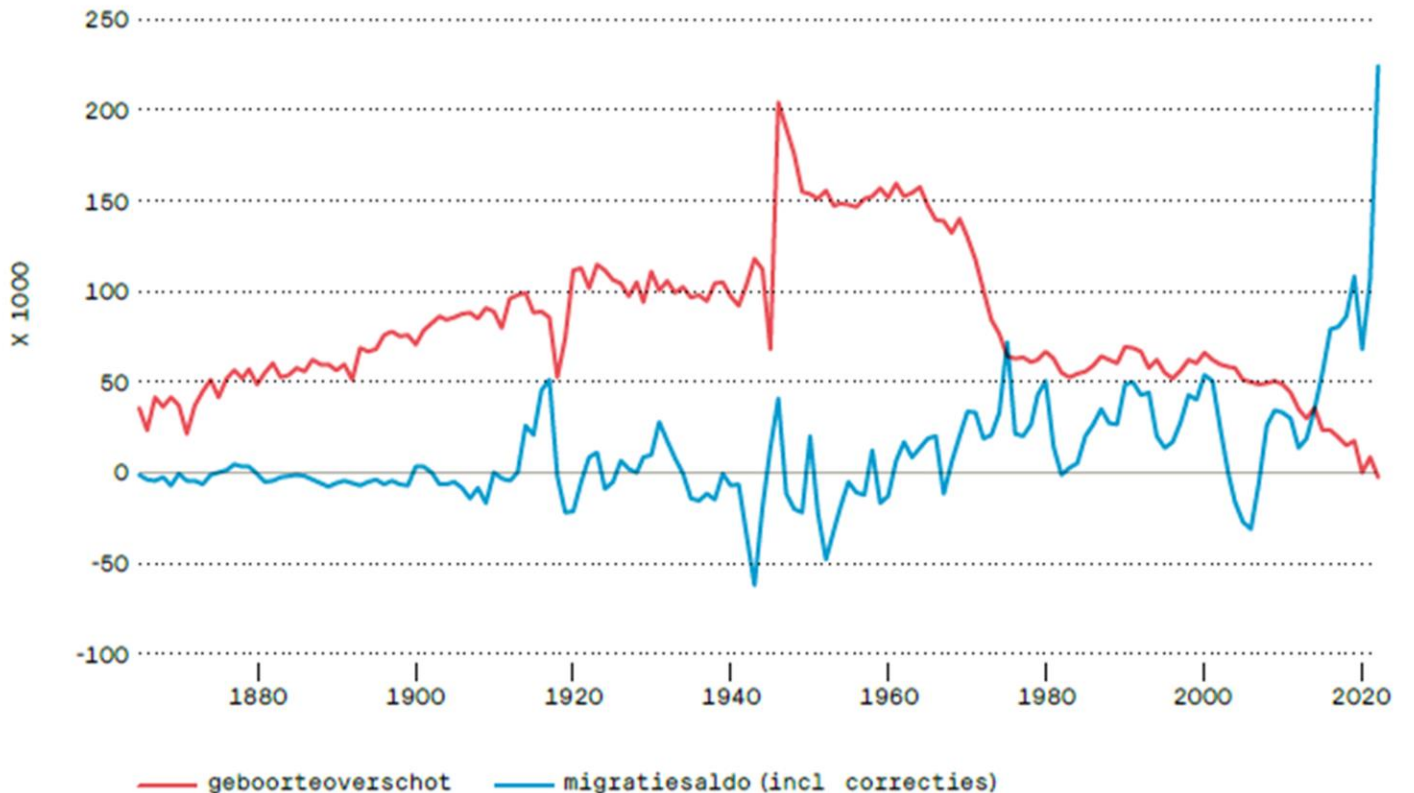
Bevolkingsgroei in historisch perspectief

Figuur 1.3: Absolute toename van de totale bevolking per decennium, 1900-2019 (in miljoenen) / Bron: CBS

Bevolkingsgroei in historisch perspectief

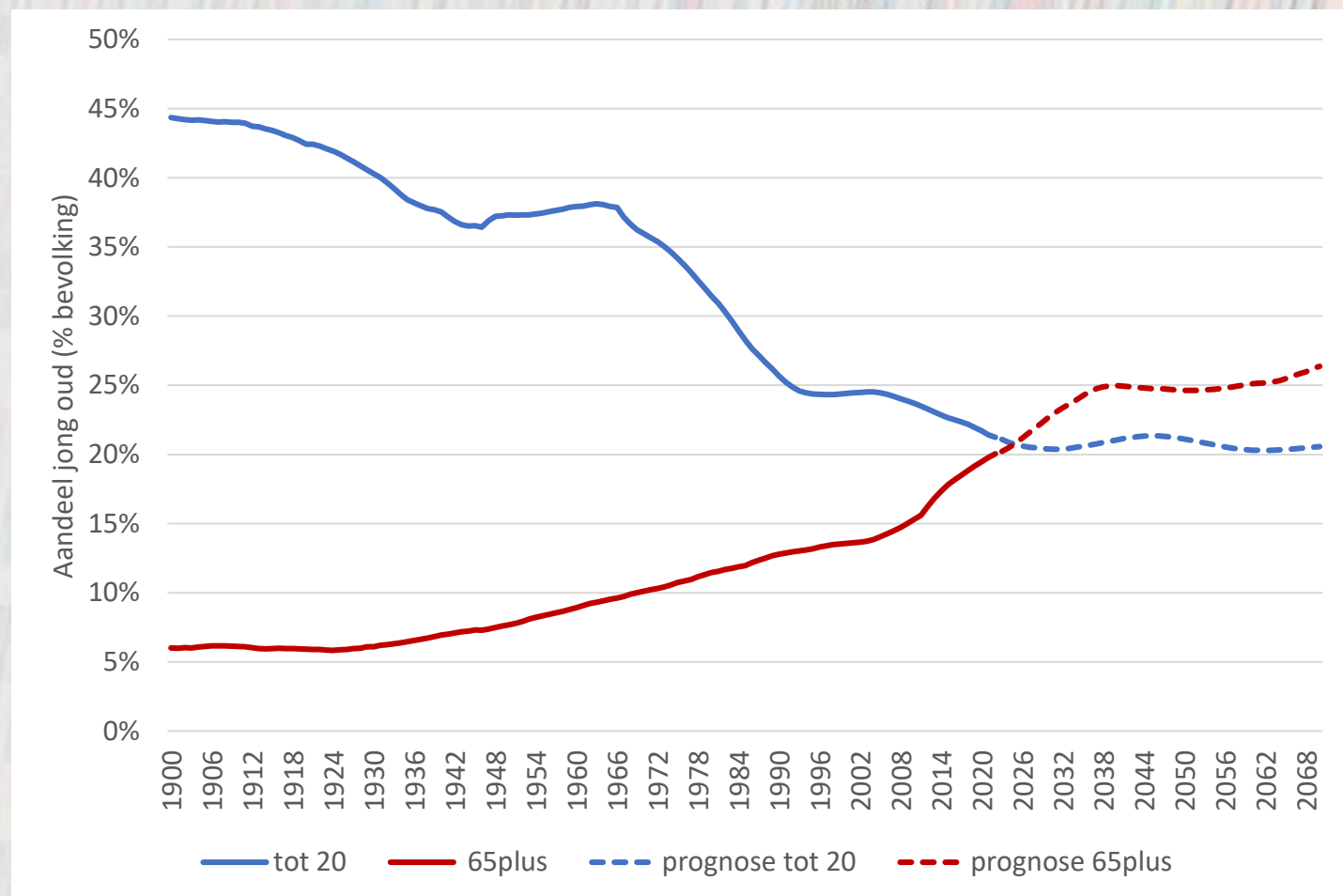
- Van hoog naar laag geboorteoverschot
- Migratie is (grillige) motor achter huidige bevolkingsgroei

Figuur 1.10: Totaal verloop van geboorteoverschot en migratiesaldo (inclusief administratieve correcties vanaf 1977), 1865-2022 / Bron: CBS.

Vergrijzing en ontgroening, 1900-2070

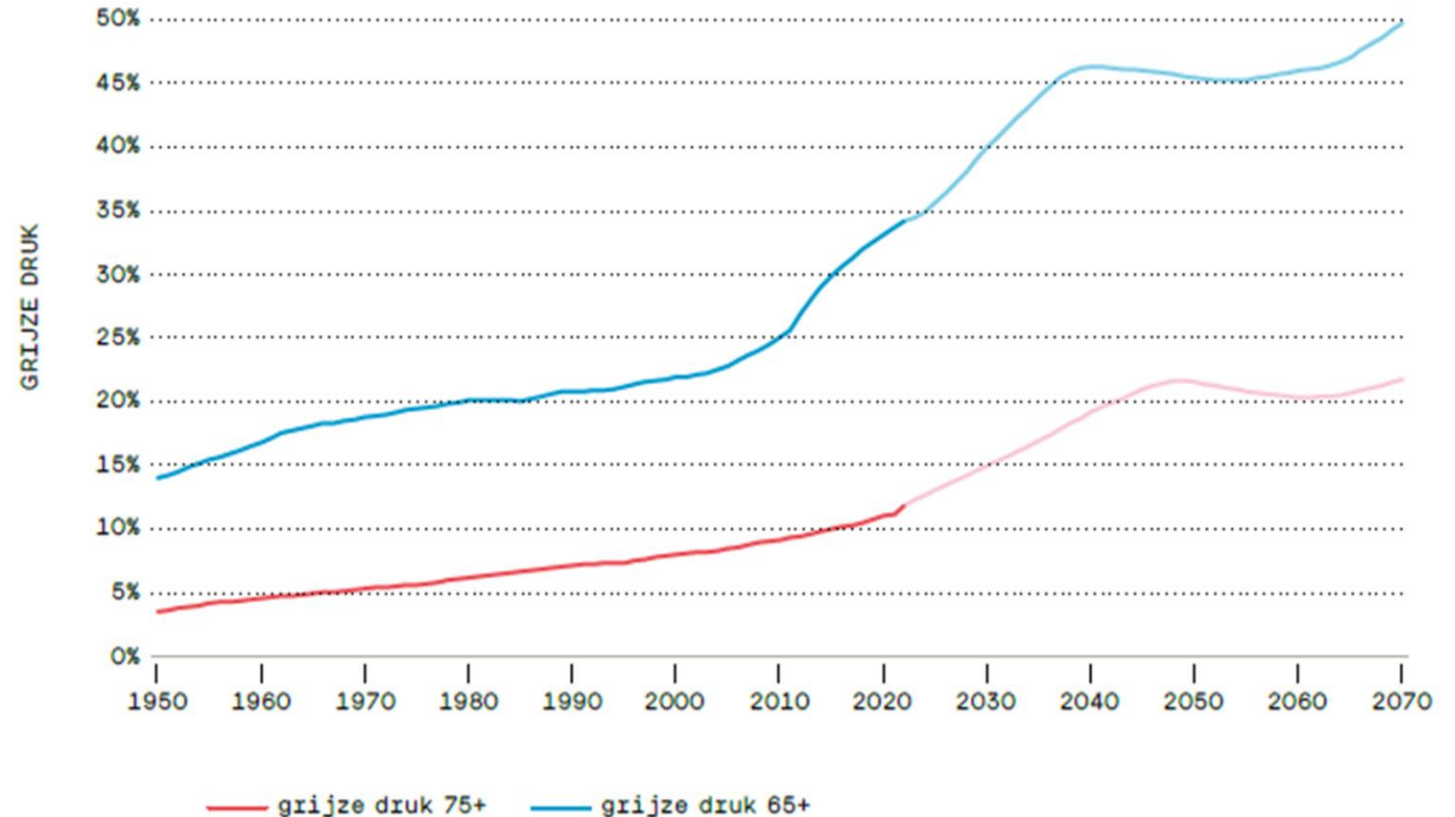
- Van een jonge bevolking naar een oudere bevolking
- Omslagjaar 2025: aandeel 65-plussers overtreft aandeel jongeren

Vergrijzing zichtbaar in stijging grijze druk

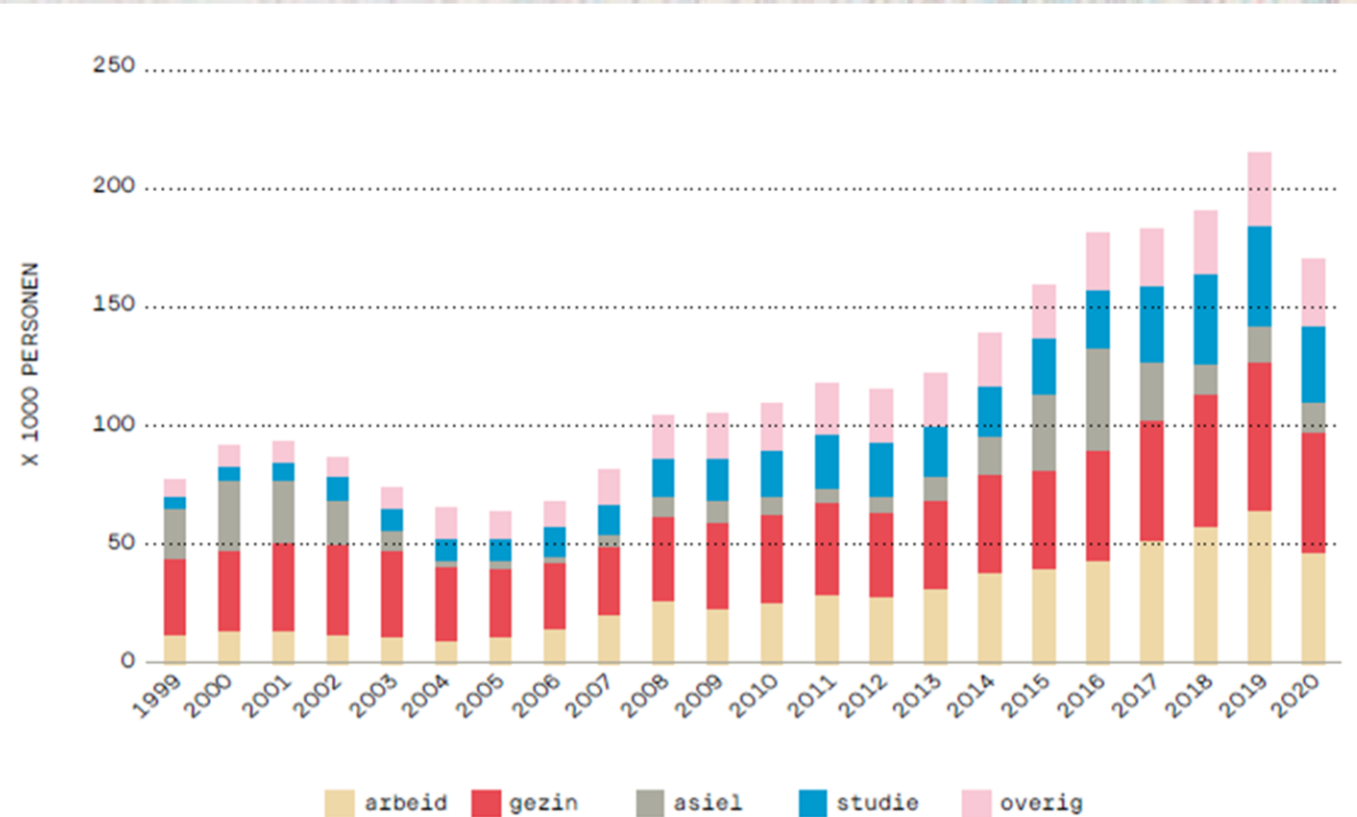
- Stijging gemiddelde leeftijd en toename aandeel ouderen
- Toename grijze druk: druk van afhankelijke, oudere bevolking op beroepsbevolking; stijging AOW-leeftijd is relevant
- Migratie dempt vergrijzing slechts beperkt

Figuur 3.9: Grijze druk volgens twee definities: verhouding 75-plus/15-74-jarigen en 65-plus/20-64-jarigen, 1950-2070, vanaf 2022 betreft het prognoses / Bron: CBS (2022), Statline

Drijvende krachten demografie: migratie

- Verblijfsduur daalt, 60% vertrekt <10 jaar
- Nederlandse vraag naar arbeidskrachten belangrijke factor migratie van binnen EU
- Buiten EU voornamelijk kennismigratie
- Populaire bestemming studiemigranten
- Gezinsmigratie vaak samen met arbeids-, studie- en asielmigratie

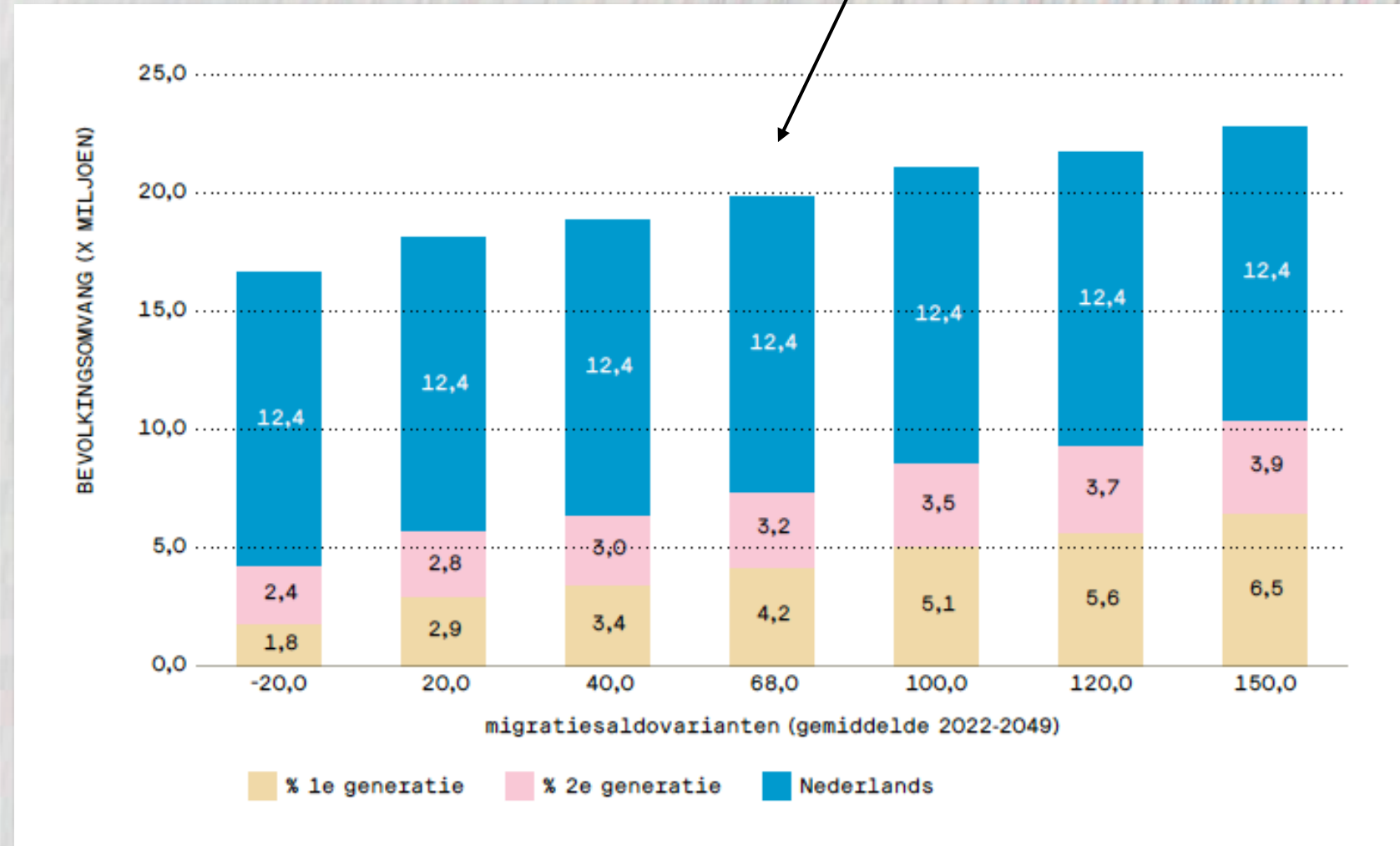

Figuur 3.1: Verloop van immigratie naar immigratiemotief, 1999-2020 / Bron: CPB (2023a). Noot: In deze figuur is de grootste groep immigranten-Nederlanders die terugkeren naar hun land en dus reïmmigreren-buiten beschouwing gelaten.

Migratiesaldo varianten tot 2050

Cumulatieve gevolgen migratiesaldi voor bevolkingsomvang en -samenstelling

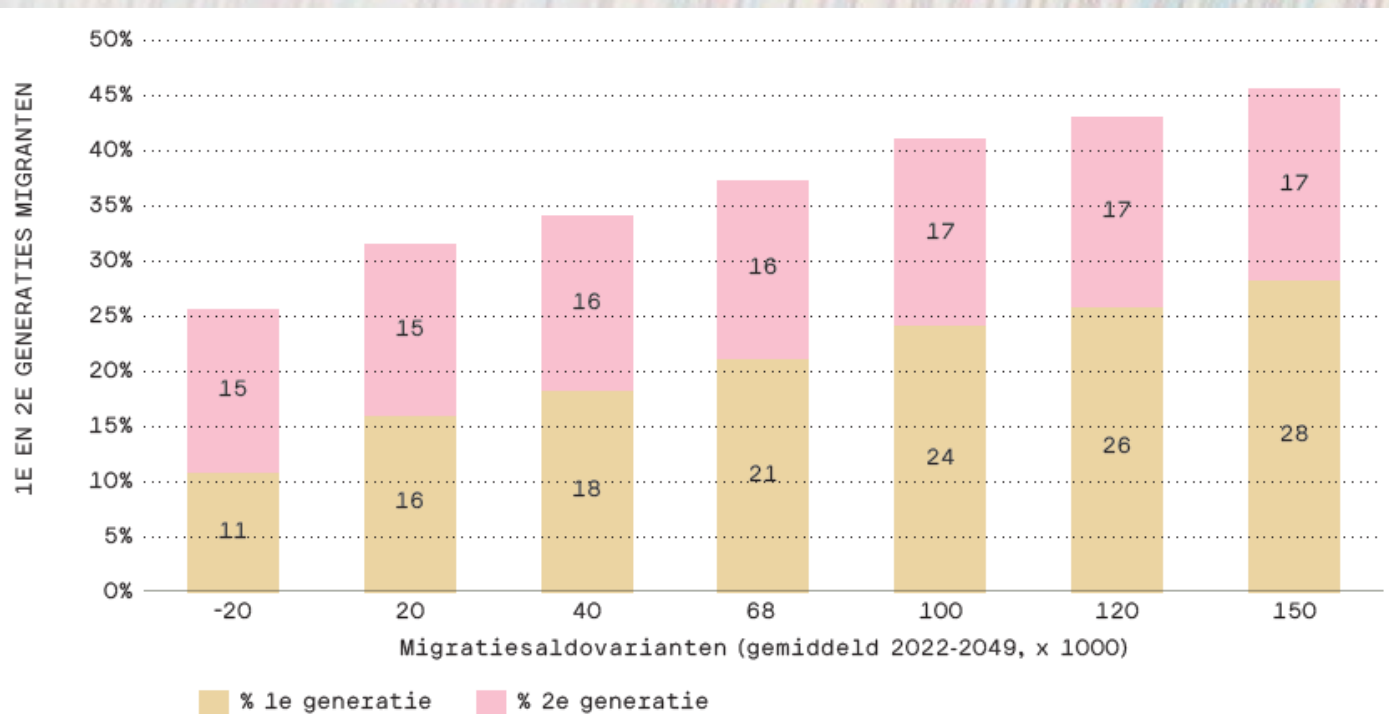
Kernprognose CBS (2022)

... en percentages met migratieachtergrond

Cumulatieve gevolgen migratiesaldi in termen van percentages eerste en tweede generatie migranten.

In 2022 was het percentage 1^e generatie 13%, 2^e generatie 12% van de bevolking

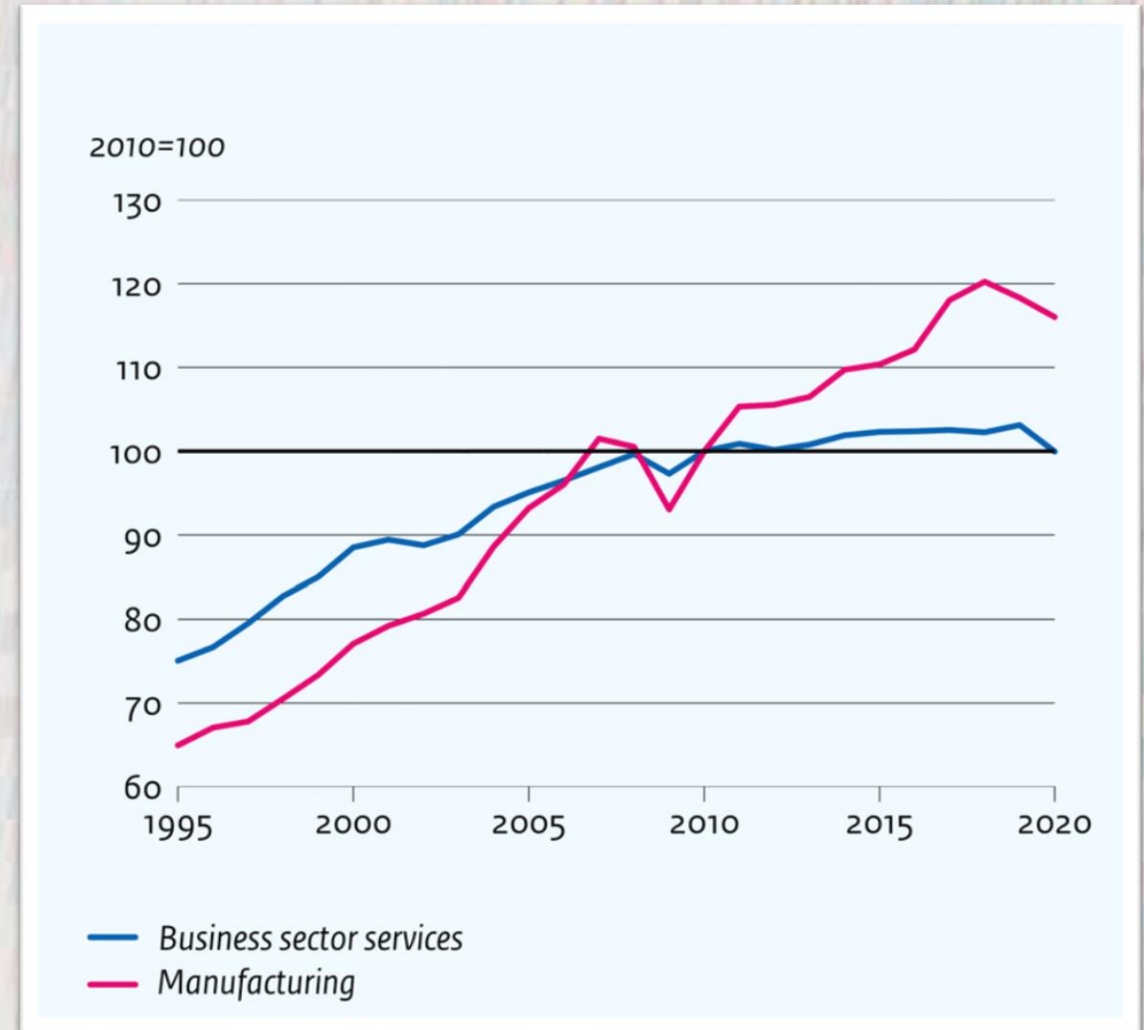

Figuur 3.4: Aandeel personen met een migratieachtergrond, uitgesplitst naar eerste en tweede generatie in de totale bevolking in 2050 naar verschillende migratiesaldovarianten / Bron: CBS (2023). / Noot: Iemand met een migratieachtergrond is een persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Er wordt onderscheid gemaakt tussen personen die zelf in het buitenland zijn geboren (de eerste generatie) en personen die in Nederland zijn geboren (de tweede generatie).

II - Analyse economie, arbeid en sociale zekerheid

Productiviteit

- Sectorale samenstelling doet ertoe
- Baumol: (semi-) publieke sector eet de arbeidsmarkt op
- Algemene verklaringen voor teruggang
  - Te weinig innovatie
  - Te weinig investeringen in onderwijs, scholing, R&D
  - Te weinig concurrentie
  - Te weinig financiering
  - Lagere risicobereidheid (vergrijzing)

Arbeidsproductiviteit in Nederland.

Bron: CPB (2021), National Productivity Board 2021 annual report

Productiviteit en demografie

- Vergrijzing: kan negatief uitvallen, maar is niet noodzakelijk
- Migratie: kan positief en negatief uitvallen
- Positieve interpretatie: vanuit demografie bezien is er een gunstige draai aan productiviteit te geven
  - Migratiebeleid
  - Leven lang ontwikkelen
  - Optimale aanwending menselijk kapitaal | leeftijd (arbeidsmarktefficiency)

Hardnekkige arbeidsmarkttekorten

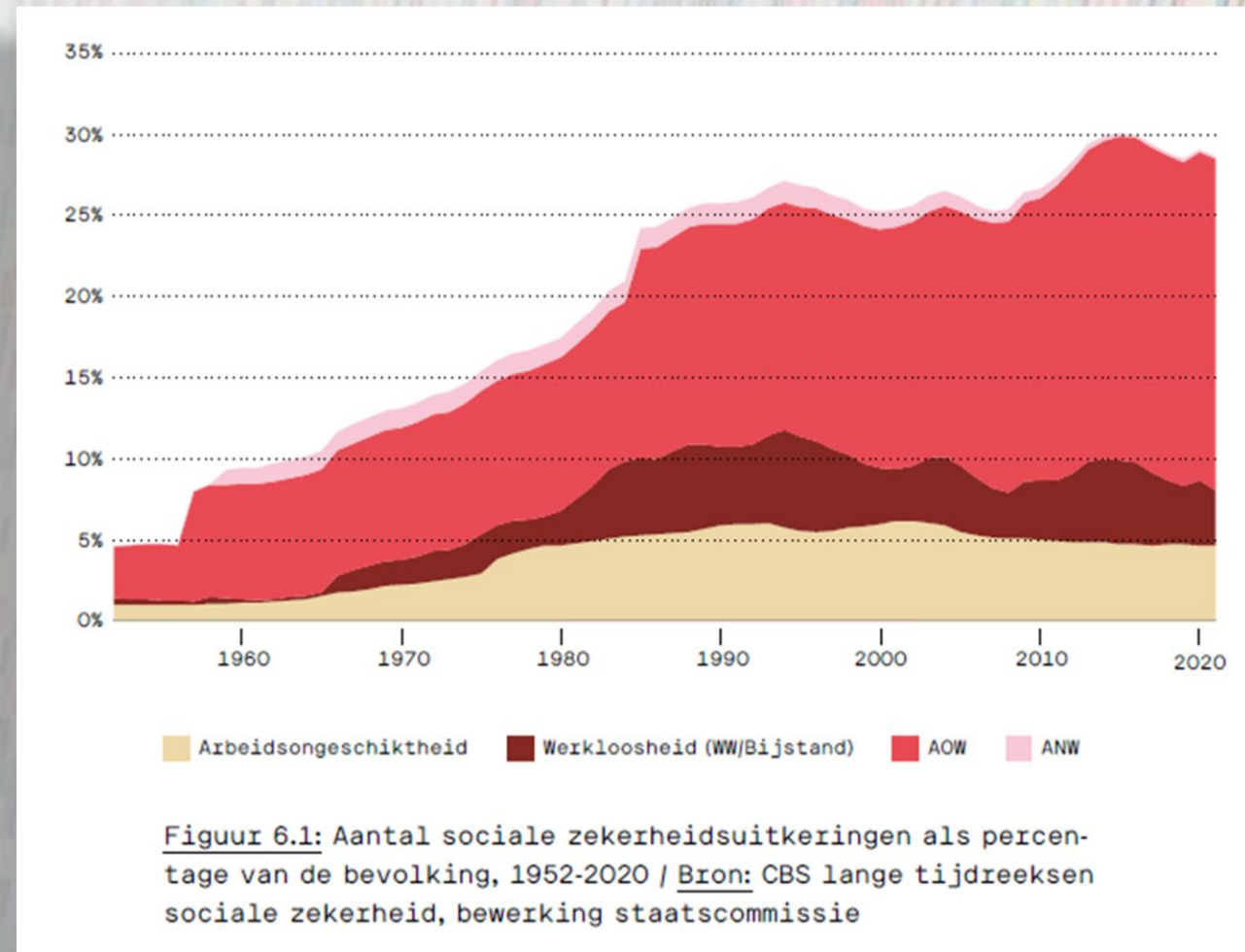
Top 10 tekortberoepen waarvoor in geen enkel Europees land een overschot is (UWV, 2023)

Beroep	Aantal landen met tekort (incl. NL)
Gespecialiseerd verpleegkundigen en verpleegkundig coördinatoren	18
Applicatieprogrammeurs	15
Huisartsen en basisartsen (niet in opleiding tot specialisten)	14
Software en applicatieontwikkelaars en analisten	14
Medisch specialisten	14
Weg- en waterbouwkundigen	11
Fysiotherapeuten	11
Technici weg- en waterbouw, bouwinspecteurs	10
Werktuigbouwkundigen	10
Industrieel ingenieurs en productie-ingenieurs	9

Gevolgen demografie voor economie en sociale zekerheid

- Sterker beroep op sociale zekerheid door vergrijzing, groei eenpersoonshuishoudens
- Arbeidsmigranten: komen hier vooral om te werken, beperkt effect sociale zekerheid
- Asielmigranten: minder mogelijkheden om te werken, groter beroep op sociale zekerheid
- Solidariteit tussen generaties onder druk

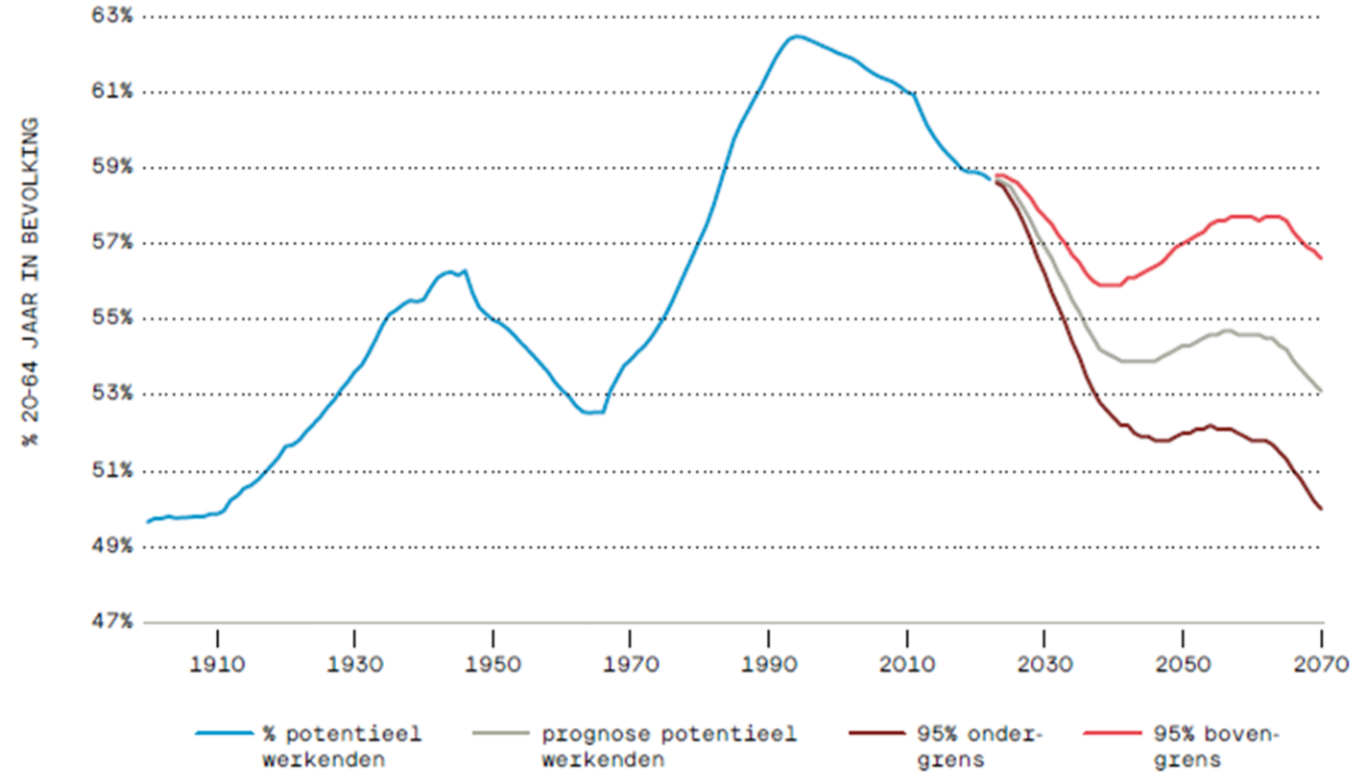

Kernbevindingen economie, arbeid en sociale zekerheid

- Vergrijzing leidt tot een substantiële groei van de publieke uitgaven aan zorg en aow
- Productiviteitsgroei is essentieel voor bbp-groei, de instandhouding van publieke voorzieningen en de brede welvaart
- Productiviteitsgroei staat echter onder druk, o.a. door Baumol-effect
- Hardnekkige arbeidskrapte, specifiek ook in zorg en onderwijs
- Migratie is geen structurele oplossing voor vergrijzing, maar kan op middellange termijn wel verlichting bieden
- Het effect van migratie op de brede welvaart is niet eenduidig / afhankelijk van type migratie

Gesprek: demografie en economie

- Economische groei noodzakelijk voor instandhouding publieke voorzieningen
- Stagnerende productiviteit is een groot probleem
- Hardnekkige arbeidstekorten
- Arbeidsmigratie biedt beperkt en tijdelijk oplossing voor tekorten
- Productiviteitseffect migratie sterk afhankelijk van type migratie

Figuur 5.1: Percentage potentiële beroepsbevolking (20-64 jaar) in verhouding tot de omvang van de totale bevolking, 1900-2070 / Bron: CBS-statline, kernprognose CBS (2022).

III - Handelingsperspectieven

Gematigde bevolkingsgroei als perspectief

- Nulgroei of bevolkingskrimp
- Snelle bevolkingsgroei
- Gematigde bevolkingsgroei
- Dit vraagt handelen

Handelingsperspectieven vergrijzing en migratie

- Levensverwachting, kindertal
- Bandbreedtes
- Indirect migratiebeleid
- Direct migratiebeleid

Robuust beleid (1)

- Ruimte
  - Meer uitgaan van bestaande bebouwing; beter afstemmen op demografische ontwikkelingen; meer flexibiliteit in locatie en type bouw (splitsing, hofjes, bijgebouwen, bundeling met zorg/sociale activiteit, ...)
  - Regie op ruimte, wonen, grondgebruik
- Publieke voorzieningen
  - Basis op orde: kwaliteit en toegankelijkheid
  - In alle scenario's is omvang beroepsbevolking ontoereikend (!)
  - Verhoog innovatief vermogen, productiviteit en leven lang ontwikkelen

Robuust beleid (2)

- Over de domeinen heen
  - Onzekere migratiestromen vereisen robuuste voorzieningen, in het bijzonder in de woning- en arbeidsmarkt
  - Beleids- en begrotingscycli demografisch schokbestendig maken
  - Kennisinstructuur: o.a. permanente cie. demografische parameters
  - Vierjaarlijkse Staat van de Demografie
  - Beleg migratie en participatie in één ministeriële portefeuille
  - Langjarige programmatische aanpak
  - Draagvlak, daadkracht en dialoog: Parlementaire agenda, maatschappelijke partners aan zet

Robuust beleid (3)

- Economie
  - Transitie naar kwalitatief hoogwaardige(re) economie
  - Productiviteitsagenda (innovatie, onderwijs, scholing, concurrentiebeleid, financieringsmogelijkheden, sectorsamenstelling)
  - Gezond en productief langer doorwerken (job crafting, her/om/bijscholing, LLO, economische structuur, ...)
  - Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en arbeidsmarktefficiency
  - Werk moet aantrekkelijk zijn (marginale druk, langer doorwerken, kinderopvang, ...)
  - Arbeidsbesparende innovaties

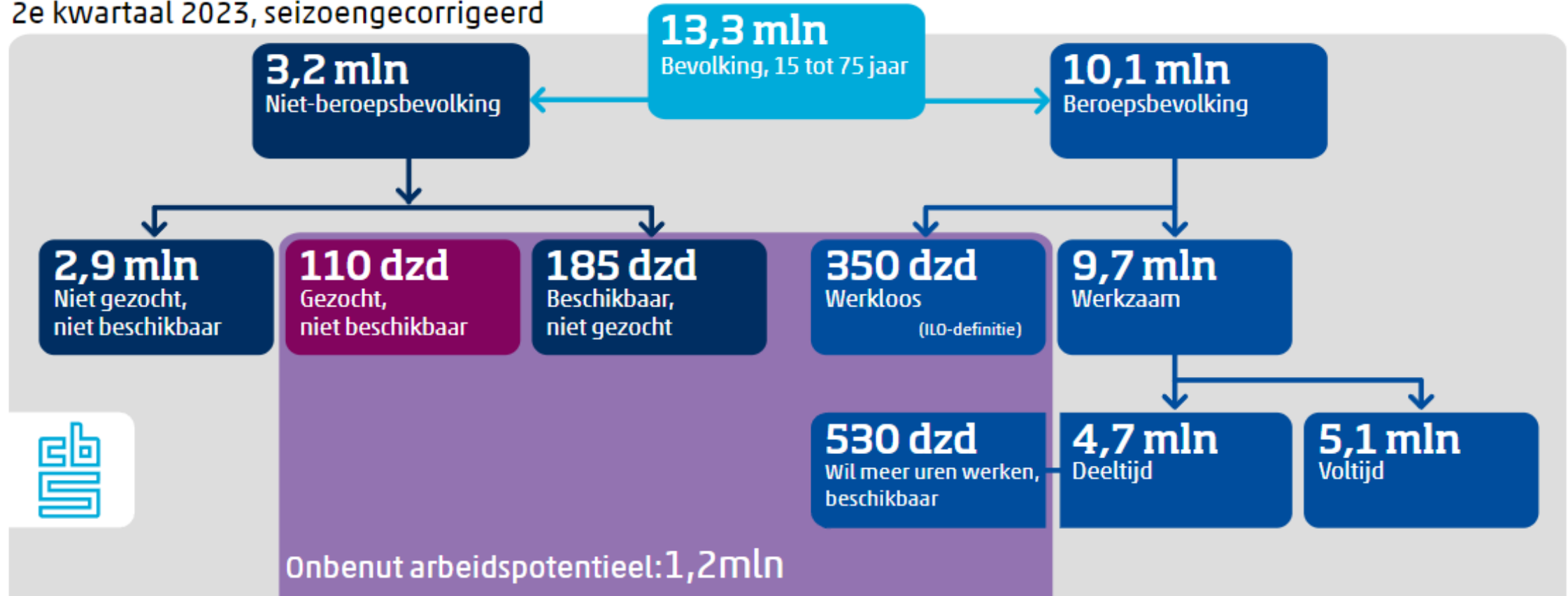
Uitwegen voor arbeidsintensieve sectoren

1. Arbeidsmigratie
  - Geen structurele oplossing voor vergrijzing, maar wel verlichting op middellange termijn
2. (Verplaats arbeidsintensieve productie naar het buitenland)
3. Onbenut arbeidspotentieel
  - Geen spreadsheetwijsheden, maar zoektocht naar wat werkt (*)
  - Onderbelicht: onbenut potentieel van lager opgeleiden (**)
4. Zuinig met menselijk kapitaal
  - Arbeidsbesparende technologie (robots, digitalisering, AI, organisatorische innovatie, ...)
  - Onderwijs, scholing / LLO, vakmanschap, carrièreplanning
  - Gezondheid / leefstijl (preventie ziekte en arbeidsongeschiktheid)
  - Taakverdeling jong en oud (job crafting)

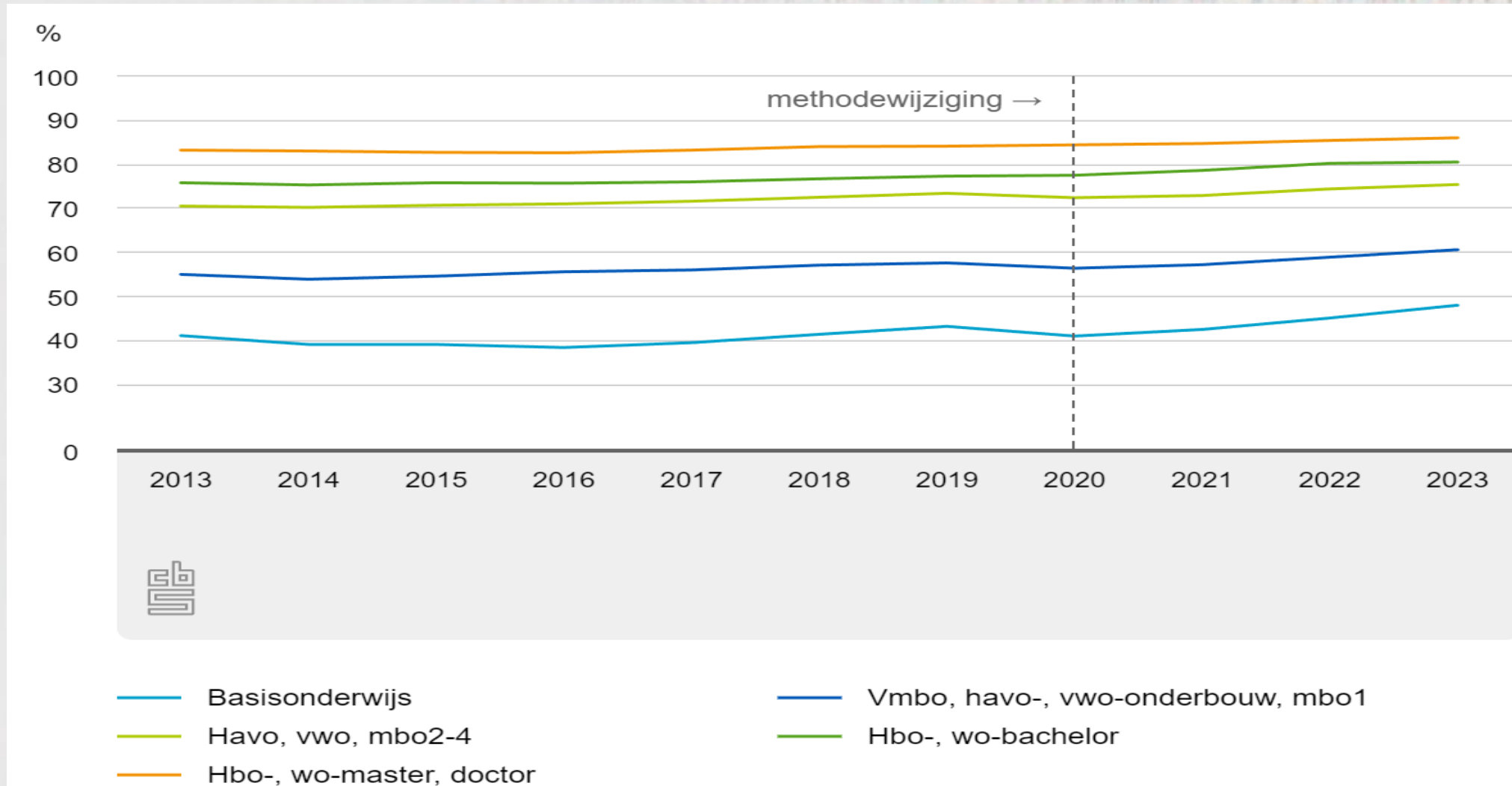
(*) Onbenut arbeidspotentieel in personen

Samenstelling beroepsbevolking

2e kwartaal 2023, seizoengecorrigeerd

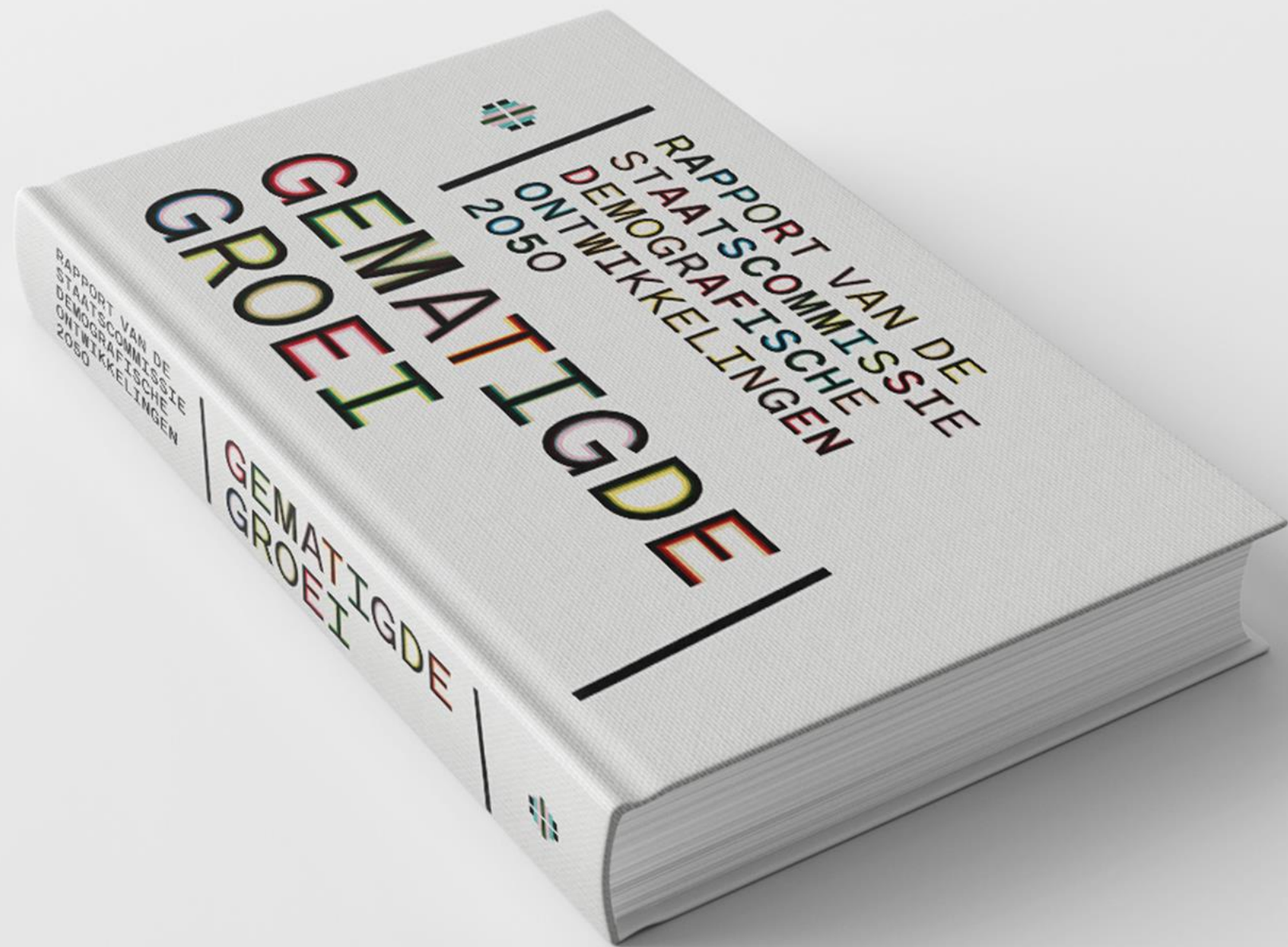

(**) Lagere netto arbeidsparticipatie lager opgeleiden

Discussie sociale zekerheid

1. RVU
2. Maximale ww-duur
3. Activering gedeeltelijk arbeids(on)geschikten
4. Deeltijd en marginale druk
5. ...

RAPPORT VAN DE
STAATSCOMMISSIE
DEMOGRAFISCHE
ONTWIKKELINGEN
2050

GEMATIGDE GROEI

RAPPORT VAN DE
STAATSCOMMISSIE
DEMOGRAFISCHE
ONTWIKKELINGEN
2050

GEMATIGDE
GROEI

